

MEZEI TÍMEA

mezei.time@gmail.com

PhD hallgató, Szegedi Tudományegyetem Neveléstudományi Doktori Iskola

Lemorzolódási kockázat és erőforrások a felsőoktatásban

Dropout risk and resources in higher education. Review.

KÖNYVISMERTETŐ: Pusztai Gabriella – Szigeti Fruzsina (szerk.) (2021): *Lemorzolódási kockázat és erőforrások a felsőoktatásban*. Oktatókutatók könyvtára 12. Debrecen, Magyarország: CHERD-H. 312.p.

DOI 10.14232/belv.2022.1.13

<https://doi.org/10.14232/belv.2022.1.13>

Cikkre való hivatkozás / How to cite this article:

Mezei Tímea (2022): Lemorzsolódási kockázat és erőforrások a felsőoktatásban. Könyvismerető. *Belvedere Meridionale* 34. évf. 1. sz. 174–181. pp.

ISSN 1419-0222 (print)

ISSN 2064-5929 (online, pdf)

(Creative Commons) Nevezd meg! – Így add tovább! 4.0 (CC BY-SA 4.0)

(Creative Commons) Attribution-ShareAlike 4.0 International (CC BY-SA 4.0) www.belvedere-meridionale.hu

A hazai felsőoktatási rendszer tömegessé válása azt eredményezte, hogy még heterogénebbé vált a hallgatók felkészültsége, tanulási képessége és motivációja az egyetemeken (Bocsi 2015, Hrubos 2021, Jancsák 2011, Molnár & Csapó 2019). Ennek és a bekövetkezett társadalmi változások következtében magasabb hallgatói lemorzolódással illetve a diplomaszerzés elhúzó-dásával is számolni kell (Aczél et.al. 2020, Bocsi & Pusztai & Fényes 2020, Ceglédi 2018, Hámori 2020, Gábor 2013, Jancsák 2013, Pusztai & Bocsi & Ceglédi 2016, Pusztai & Szigeti 2018, 2021). Magyarország az egyetemi tanulmányok sikeres befejezésének arányában, európai viszonylatban az utolsók között teljesít (OECD, 2019).

A Pusztai Gabriella és Szigeti Fruzsina által szerkesztett tanulmánykötet is erre a problémakörre kívánja felhívni a figyelmet, ugyanakkor egyfajta paradigmaváltás szükségességét hangsúlyozzák a témával kapcsolatban. Árnyalni szeretnék ugyanis a hallgatót hibáztató úgynevezett deficithipotézis tarthatóságát, mint a lemorzsolódás fő magyarázó tényezőjét. Munkájukban ennek okán bemutatásra kerülnek a hallgatói lemorzsolódással összefüggő rizikófaktorok. A szerzők a lemorzsolódás objektív és szubjektív előrejelző tényezőit is körül járják a beválogatott tanulmányok segítségével. A kötetben a bevezetőt követően 16 tanulmány lett csokorba szedve, majd három fejezetbe rendezve. A beválogatott tanulmányok egységet alkotnak, koherensek, kiegészítik egymást. A szerzők munkájukkal a hallgatói lemorzsolódás bonyolult összefüggérendszerének egyes elemeit szeretnék megismertetni az olvasókkal, így a célcsoport nem csak az oktatásirányítóknak, a neveléstudományok kutatóinak, vagy aziránt érdeklődőknek lehet hasznos elfoglaltság, hanem az egyetemi hallgatóknak, oktatóknak is releváns információkat nyújthat.

A lemorzsolódás rizikóforrásai című fejezetben 6 tanulmányt találunk. Polónyi a felsőoktatási lemorzsolódás-oktatáspolitikai összefüggéseinek feltárására vállalkozik. A lemorzsolódás definíciójának tisztázását követően a témával kapcsolatos mérések bemutatására tér ki. Ábrázolja az európai, és a nemzeti oktatáspolitikai szegmensből a lemorzsolódást, munkáját a szakirodalmak és dokumentumelemzések jellemzik, bemutatja például, hogy hogyan, milyen mérőszámokat alkalmaznak a lemorzsolódás mérésére (diploma megszerzéshez átlagos idő, megtartási arány, valódi kohorsz szerinti arány, keresztmetszeti teljesítési arány, kiesési, kihullási vagy lemorzsolódási ráta, végzési arány). Rávilágít, hogy hazánk felsőoktatási teljesítési rátája gyengének tekinthető a nemzetközi viszonyokhoz képest, de pozitív elmozdulás figyelhető meg az elmúlt években. A szakterületekkel kapcsolatban a magyar szakirodalmak arra a megállapításra jutottak, hogy informatika, műszaki, természettudományi és jogi területeken a legjelentősebb a lemorzsolódás a hallgatók körében (Demcsákné és Huszárik, 2020). A képzési szintek közül az alapképzésben fordul elő leggyakrabban a képzésből való kimaradás, ezt követően az osztatlan képzésben találkozhatunk legtöbbször ezzel a jelenséggel, a mesterképzésben résztvevő hallgatókra ugyanakkor kevésbé jellemző a lemorzsolódás. A tanulási sikerek növelésére a különböző nemzetek eltérő oktatáspolitikát alkalmaznak pl.: finanszírozási, pénzügyi ösztönzők; infó és nem anyagi támogatás; felsőoktatási szervezési megoldások, jó gyakorlatok ismertetése, szakpolitikák összehangolása. A szerző kitér röviden a Széll Kálmán terv oktatásra vonatkozó intézkedéseire is. Polónyi érzékelteti, hogy az egyetemi oktatók a lemorzsolódás fő tényezőjének a középiskolai felkészítés hiányát és a bemeneti mérések/felvételi hiányát tekintik. Emellett a hazai lemorzsolódást megakadályozó intézkedéseket elsősorban a szankcionálással motiválás jellemzi, csak másodsorban a hallgatókkal való foglalkozás. A probléma megoldását Polónyi az oktatók módszertani képzésében, érzékenyítésében, a hallgatók segítésében (pl.: tájékoztatások, tanácsadások, életút figyelés, életpálya-tervezés) látja.

Pusztai Gabriella és Kovács Klára a következő egységben szintén a felsőoktatási lemorzsolódás magyarázatára keresi a választ. Vizsgálatukban három csoportot hasonlítanak össze: lemorzsolódottak, a lemorzsolódási szempontból rizikósak, és a perzistens hallgatókat. Az összevetés demográfiai, társadalmi háttér és az intézményen belüli integrációs adatok alapján történt. A kutatásban olyan volt hallgatókat is bevontak, akik nem szereztek diplomát. A társadalmi háttérrel a következő változók mentén mérték fel: iskolai végzettség szülők iskolázottsága,

lakóhely típusa, anyagi helyzet. Rizikófaktornak a költségtérítési félévek számát, a fizetett munka végzését, és az integrációs beágyazottság (oktatókkal- hallgatókkal való kapcsolat). A vizsgálat eredményei azt mutatják, hogy a nők eredményessége magasabb arányt mutat, mint a férfiaké, alátámasztva a korábbi szakirodalmak megállapításait (pl.: Casanova és mtsai; 2018; Woter és mtsai. 2014). A társadalmi egyenlőtlenség a felsőoktatási lemorzsolódást is érinti. Az elsőgenerációs felsőoktatásba lépők (tehát akiknek a szülei legfeljebb középfokú végzettséggel rendelkeznek); és a rosszabb anyagi helyzetűek hátránnyal küzdenek a felsőoktatásban, vélhetően ennek egyik oka az ún. inkorporált családi kulturális tőke. Nagyobb rizikófaktort jelent a lemorzsolódás szempontjából, ha költségtérítés finanszírozási formában vesz részt a hallgató, vagy ha munkát vállal tanulmányai mellett, Mindazonáltal ha a hallgatónak van olyan csoporttársa/barátja aki támogatja tanulmányait, valamint van olyan oktató, akitől tanulmányi ügyekben tanácsot kérhet, azok a fiatalok lényegesen védettebbek a lemorzsolódás tekintetében. Pusztaiék szerint főként az határozza meg hogy perzisztens lesz -e egy hallgató, hogy mennyire zavartalan a körülötte levő oktatási körülmények. Úgy gondolják, hogy tutori/mentori programok bevezetésével, ösztöndíjak kiszélesítésével csökkenteni lehetne a lemorzsolódók számát a felsőoktatásban.

Csók Cintia és Hirabéczy Anett vizsgálatának célja feltérképezni a pályaválasztási jellemzők felsőoktatási tanulmányi előrehaladási utakkal való összefüggését. Kutatásukban (N=1034) a következő haladási utakat határozták meg: költségtérítési, intézményi és- szak-váltó; csúszók-passzíválók; normál úton haladók. Nem tudták igazolni azt a feltételezésüket, hogy az alacsony iskolai végzettségű szülők gyermekei nagyobb arányban kerülnek a csúszó passzíváló hallgatók közé. Az azonban megállapításra került, hogy csúszók-passzíválók között magas arányban vannak jelen azok, akik a felvételi során az ún. „előnyben részesített” csoporthoz tartoztak. Úgy tűnik, hogy a fogyatékos és a sajátos nevelési igény fokozott rizikófaktort jelent a csúszásra, passzíválásra, az ezekkel a problémákkal küzdő hallgatók számára. A képzésből való kiábrándulás szintén domináns változónak tekinthető a lemorzsolódással összefüggésben.

Fényes Hajnalka és munkatársai a továbbtanulási motivációk és a perzisztencia összefüggéseit tanulmányozták. Megvizsgálták, hogy a karriertudatos továbbtanulási döntés és a tanulmányok befejezése melletti elkötelezettség együtt jár -e a hallgatók körében. A témához kapcsolódó szakirodalomból kidomborítják, hogy a magasabb társadalmi háttér következtében a hallgatók határozottabbá, céltudatosabbá válnak, könnyebben hoznak karrierdöntéseket is, mint a kedvezőtlen háttérű társaik. Ezen felül a nem és az etnikai hovatartozás is befolyásoló hatással bírhat (Connor&Britain, 2004). Feltételezésükben megfogalmazzák, hogy a karriertudatos hallgatók elkötelezettebbek lesznek, így nagyobb erőfeszítéseket is meg fognak tenni a tanulmányi sikereik eléréséhez. A szerzők úgy vélték, hogy a szülői nyomásra történő továbbtanulás azonban lemorzsolódáshoz vezethet. A nemek között is feltételeznek különbséget, mégpedig, hogy a férfiak anyagi és karriercélok miatt tanulnak tovább, míg a nők a külső elvárásoknak szeretnének megfelelni, ezért jellemzőbb rájuk, hogy perzisztensé válnak. Emellett azt is feltételezték, hogy a kedvezőbb háttérű hallgatók sikeresebbek, fontosabb számukra a karriercélok elérése, mint a rosszabb anyagi helyzetű hallgatóknak. A vizsgálatba több keletmagyarországi ország is bevonásra került, a szerzők azt predesztinálták, hogy a rosszabb gazdasági helyzetű országokban a továbbtanulás motivációja leginkább anyagi megfontolásból indítottnak lesz. Végül azt is feltételezésre került, hogy a költségtérítési hallgatók számára az anyagi célok

fontosabbak a továbbtanulásnál, de a finanszírozási nehézségeik és esetleges munkavégzésük kevésbé teszi őket perzisztensé. Az eredményekből azonban az tűnik ki, hogy a férfiak nem perzisztensek és nem karriertudatosak, A társadalmi háttérrel kapcsolatban ellentmondásos eredmények születtek, még a jó anyagi körülmények közül érkezőket is fenyegeti a lemorzsolódás egyéb tényezők megléte miatt. Ezen kívül arra is rávilágítottak, hogy az állami finanszírozásban részvevő hallgatók alul motiváltak tanulmányaikat illetően. A képzés területek belül a gazdasági és reálterületen érzékelhető leginkább a lemorzsolódás. A humánterületekkel kapcsolatba pedig a karriertudatossággal kapcsolatban találtak bizonytalanságokat a résztvevők között.

Fónai Mihály a szemeszterhalasztás, mint a lemorzsolódás rizikófaktorát vette górcső alá. A tanulmányok megszakítása rizikófaktor, amely előre jelezheti a felsőfokú tanulmányokból való lemorzsolódást. A szemeszterhalasztás háttérében a korábbi szakirodalmak szerint leggyakrabban a következő okok állnak: anyagi gondok, családi kötelezettségek, családi változások, betegség, távoli lakhely. Fónai munkájának fókuszába a hallgatók élethelyzetének jellemzését helyezte a témával összefüggésben (N=398). A változók közé sorolta /fizetett munka létét/megélhetési költségeket/szülőséget/családi, szülői háttért-iskolai végzettségüket. A szerző kiemeli, hogy a passzíválás egy multidimenziális jelenség, ami azt jelenti, hogy több tényező alakítja a hallgatók ilyen jellegű döntését, saját mintáján végzett vizsgálat is ezt igazolja. Eredményei azt mutatják, hogy a levelezős képzési formában tanulók nagyobb eséllyel morzsolódnak le az egyetemi tanulmányaikból, ez azzal magyarázható, hogy ők a legtöbb esetben főállásban dolgoznak, már sokan közülük családot is alapítottak. Nem befolyásolják azonban az évhalasztást a nemek, az okokat azonban igen. A férfiak inkább pénzügyi indokok miatt, a nők pedig inkább családi okokat jelölnek meg. Az is megállapításra került, hogy a nők motiváltabbak, elkötelezettebbek tanulmányaik iránt.

Lólé Bianka és munkatársai az önköltséges hallgatók családi háttérének, pályafutásának és egyetemi életének jellemzőit vizsgálták. Az önköltséges hallgatók három típusba sorolhatók. Az első csoportba tartozók már jelentkezéskor döntöttek úgy, hogy ezt a finanszírozási formát választja. A második csoportba tartozók a felvételi besorolást követően elfogadják a költségterítéses képzési feltételeket, mivel nem sikerült az állami férőhelyekre bejutniuk. A harmadik csoportba tartozókat pedig az alacsony teljesítmény miatt (vagy elfogyott félév-csúszás miatt) az egyetem sorolja át fizetős besorolásba. A kutatásban megvizsgálták, hogy milyen összefüggés van az önköltség típus és a családi háttér és pályaválasztás között, emellett a pályafutás és az egyetemi élet közötti kapcsolatot is kutatták. A szerzők félig strukturált interjút alkalmaztak. Eredményeikben négy csoportot tudtak megkülönböztetni a mobilitás tekintetében: felfelé, lefelé mobil hallgatók, immobilok, cikázók. A felfelé (költségesből-államis) mobilakra iskolázott jó munkahellyel rendelkező szülők, a tanulás irányába pozitív attitűd jellemzi a hallgatókat. A lefelé mobilak (államisból költséges) társadalmilag nem homogének. A szüleik kevésbé irányítók, ugyanakkor befolyásolók. Egyetemi kudarcaik (pl.:átsorolás költséges finanszírozásba) oka: időbeosztás, tervezés hiánya, rossz tanulási stratégia nem megfelelő fontossági sorrend felállítása. Az átsorolás következtében többek munkát vállaltak, vagy hitelt vettek fel tanulmányaik finanszírozására, ami a lemorzsolódási rizikófaktort tovább növelte esetükben. Immobilak csoportjában a középfokú vagy felsőfokú végzettségű szülőknek a gyermekei vannak. Főként a gazdasági szakok képviseltetik magukat, ők nem próbálnak állami képzésbe kerülni, a tárgyak teljesítése a fő céljuk, nem pedig az állami finanszírozásba való átsorolás. Számukra anyagilag

és érzelmiileg is megterhelő az önköltség fizetése, munkát is vállalnak, annak érdekében, hogy be tudják fejezni sikeres tanulmányaikat. Azért tartják ezt fontosnak, mert úgy gondolják, hogy diplomájukat piacképesnek. A csoportok családi háttérében az a közös, hogy mindegyik résztvevő családjában fontos érték a tanulás, és emellett lehetőségeikhez képest maximálisan támogatták a továbbtanulásba gyermekeiket. A hátrányosabb helyzetű hallgatók önállóan hozhatták meg döntéseiket szakukra vonatkozóan.

A második fejezet a *hallgatói csoportok eltérő kockázatban*, 3 tanulmányt tartalmaz. Az első Kovács Edina és Stark Gabriella tanulmánya. A szerzők a tanár szakos hallgatók csúszását vizsgálja annak a szemszögéből, hogy az mennyire jelent veszélyt az egyetemi lemorzsolódásra. A pedagógus hallgatókra jellemző, hogy alacsonyabb szocio-ökonómiai háttérrel rendelkeznek, mint a más szakos, azonos szinten tanuló hallgatók. A pedagógusi hivatás a társadalmi mobilitás egyik csatornája. A pedagógushallgatók 95% -a államilag finanszírozott képzésben vesz részt. Mivel képzésük hosszabb, mint egy alapképzés, így ha csúsznak, úgy emiatt költségterítéses formában kell befejezniük a tanulmányaikat. Egyébként is magas a „pályátévesztő” körökben, illetve az anyagi problémákkal küzdő. Egyetemi integrációs kapcsolataikban közepén helyezkednek el (bölcsesek után, természettudomány tanulóik előtt).

A fejezet második munkája Czeglédi Tímea és munkatársaihoz kapcsolódik. Azt vették górcső alá, hogy a szakkollégiumi tagságnak vannak-e rizikó- és/vagy kompenzáló hatásai. Megvizsgálták, hogy a szakkollégiumi lét hogyan befolyásolja a perisztenciát, de itt nem találtak összefüggést. Azonban azt alátámasztották, hogy egyetemi kutatócsoportnak a tagjának, és emellett szakkollégistának lenni, az már magasabb perisztenciát okozhat. A kutatócsoportban való részvétel segít abban, hogy az oktatókkal kapcsolatot alakítsanak ki a hallgatók. Az intézményi kapcsolatok további védőhálókat biztosítanak a lemorzsolódás ellen. Megállapították, hogy a rizikóval való megküzdés jellemzőbb a szakkollégistákra. A szakkollégiumok belső munkájuk mellett tűzzék ki célul, hogy a hallgatókat bevonják a tudományos életbe, ezzel is csökkentve a lemorzsolódási esélyeiket.

A harmadik tanulmányban Demeter-Karászi Zsuzsanna a Patrium régió három felsőoktatási intézményének hallgatóit vizsgálta annak a tekintetében, hogy vallásosságuk és tanulmányi előmenetelük között milyen összefüggések rajzolódnak ki. Az eredményekből úgy tűnik, hogy a régióhoz hasonlóan a hallgatókat is felekezeti sokszínűség jellemzi. Emellett az is kidomborítható, hogy az intézmény fenntartótól (egyházi, nem egyházi) függetlenül nagy arányban vannak vallásos hallgatók a vizsgált egyetemeken. Megállapításra került, hogy az aktív vallásosság tökésként értelmezhető, hozzájárul a hallgatók normál tanulmányi úton való haladásához, és a vizsgált mintán többet jelentett, mint iskolázott szülők gyermekének lenni.

Az utolsó fejezet nyitó tanulmányában Kovács Karolina Eszter-Szigeti Fruzsina és Dan Beáta az egészségtudatosság és tanulmányi perisztenciát vizsgálták magyarországi, szlovákiai, romániai, ukrainai és szerbiai hallgatók körében. A kutatásban a résztvevők tanulmányi és nem tanulmányi eredményességére fókuszáltak. A szerzők összehasonlították az objektív és a szubjektív egészségtudatosságot. Klaszterelemzést végeztek a tanulmányi perisztencia mentén, melynek eredményeképp négy hallgatói típusra osztották a résztvevőket: kiegyensúlyozottak, stresszesek, flegmák és a deviánsak. A kiegyensúlyozott csoportba leginkább vallásos nők tartoznak, akiknek többsége ukrainai magyar, míg a deviáns csoportba tartozók főként nagyvárosi férfiak.

A harmadik fejezet *Rizikó-és erőforrások* címmel összesen 7 tanulmányt foglal magába. Kovács Karolina Eszter munkája kerül bemutatásra itt elsőként, mely az egészségtudatosság, az intézményi kapcsolatok és a hallgatói perzisztencia hatása a sportmotiváció témakört járja körül. A szerző szintén nemzetközi mintán (Szlovákia, Románia, Ukrajna, Szerbia), a PERSIST 2019 adatbázist használta fel a sportmotiváció egyes faktorainak vizsgálatához. A hallgatókat négy sportmotivációs faktorba voltak sorolhatók: belső, bevetített, külső, amotiváció. Arra megállapításra jutott a szerző, hogy a nem, az ország és az édesanya foglalkoztatottsága elsősorban az első három csoportba tartozást, míg az utóbbi faktorba való besorolást a szubjektív anyagi helyzet változó befolyásolta leginkább. A sportmotivációra számos faktor hathat, ami lehet intra és interszónális, környezeti és szociáldemográfiai tényező. Az eredmények kidomborítják, hogy a sportmotiváció a sportperzisztencia egyik szegmense.

Kovács Klára és munkatársai a sportolás intézményi környezetét vizsgálták. A szerzők kevert módszert alkalmaztak, egyfelől ők is felhasználták a PERSIST 2019 adatbázisát, másfelől kiegészítették 15 intézményvezetői, oktatói interjúval az adatgyűjtést. Az eredmények azt mutatják, hogy a sporttal kapcsolatos órák és programok akkor érik el céljukat, ha az infrastrukturális háttér biztosított, ha a vezetők is fontosnak tartják a sportot és figyelembe veszik a hallgatóik sokszínűségét mind a sportmúlta, mind a szociokulturális háttérre vonatkozóan. A sportélet minőségibbététét elősegíti, ha az intézmény kijelöl egy tanszéket/intézetet vagy egyéb létesítményt, melynek fő feladata az intézményi sportélet irányítása.

A következő alfejezet Dabney-Fekete Ilona és Dusa Ágnes Réka szerzőpárhoz kötődik, akik a külföldi tanulási tervek a felsőfokú tanulmány ideje alatt című tanulmányukat mutatták be a kötetben. Megvizsgálták, hogy milyen okok húzódnak meg a mobilitással összefüggő hallgatói tervek mögött. A PERSIST debreceni diákokra (N=851) vonatkozó adatokat használták fel. Eredményeikből az állapítható meg, hogy kevésbé a nyelvtudás hiánya, mint az utazással járó anyagi nehézségek és a család távolléte a külföldi tanulmányok tervezésének fő gátló tényezője. Azok a hallgatók, akik jobb szocioökonómiai háttérrel rendelkeznek, motiváltabbak külföldi tanulmányok tervezésére. A kutatók attitűdkérdéseket is megfogalmaztak, melyben vizsgálták az intézmény iránti bizalmat, a tudományos affinitást és az adaptációs képességet. Az első két attitűd meglete csökkenti, míg az adaptációs képesség növeli a mobilitási hajlandóságot.

Kocsis Zsófi tanulmánya fókuszába a hallgatók munkavállalásának szerepét helyezte, az egyetemi tanulmányi eredményességükkel összefüggésben. A szerző a kötet korábbi tanulmányaihoz hasonlóan a PERSIST 2019 kutatási adatokat használta elemzéséhez. Az eredmények megerősítik, hogy a legtöbb hallgatónál negatívan befolyásolja a fizetett munkavállalás az eredményességet, valamint az egyetemi tanulmányokról való lemorzsolódás esélyeit is növeli. Az oktatókkal való interakció nem jellemző a hallgatókra, pedig az pozitívan befolyásolja a tanulmányi eredményességet és perzisztenciát.

Dusa Ágnes Réka és Dabney-Fekete Ilona a külföldi munkavállalás és a tanulmányi haladási utak közötti összefüggéseket kívánták feltárni munkájukban. Debreceni hallgatók jövőbeli terveit vizsgálták arra vonatkozóan, hogy terveznek e külföldi munkavállalást, ha igen milyen periódusba, és hogy mennyire rugaszkodnának el saját tanult szakjuktól. Az eredményekből az is kiderült, hogy a vizsgált mintán a passzíváló hallgatókra jellemzőbb a külföldi munkavállalás tervezése, mint a normál ütemben haladók esetében.

Toth Dorina Anna a középfokú tanulmányok során létrejövő szelekciós mechanizmusokat

járja körbe tanulmányában, kiemelt figyelmet fordítva a társadalmi és területi egyenlőtlenségekre. A 2016-os Országos kompetenciamérés eredményeit alkalmazta az elemzéshez, és arra a megállapításra jutott hogy még a hátrányos helyzetű tanulók közül is azonosítható reziliens csoport.

A könyvben a felsőoktatásból való lemorzsolódás rizikófaktorait ismerheti meg az olvasó. A tanulmányok tanulsága szerint a lemorzsolódás legfőbb előrejelzői a szemeszterhalasztás, a fizetett munkavállalás, az önköltséges finanszírozási forma, a hallgatók kapcsolatrendszerének hiánya társaikkal, oktatókkal, pályatévesztés, motiváció hiánya, valamint a társadalmi egyenlőtlenségek. Ezek a veszélyforrások többsége nem az egyetemi képzés alatt keletkezik, hanem már korábban is jelen vannak a hallgatók életében. Fontos azonban kihangsúlyozni, hogy nem csak a hátrányos helyzetűeket érinti a lemorzsolódás, a közoktatásban jól teljesítő, jó szocio-ökónómiai háttérrel rendelkező hallgatók is csúszhatnak, vagy képzés elhagyókká válhatnak. A lemorzsolódás csökkentésének preventív lépéseit már a középiskolában is el lehet, el kell kezdeni. Vannak olyan rizikófaktorok, melyek kellő segítséggel kiiktathatók (pl.: pályatévesztés)

A kötet nemcsak az oktatáskutatás szakemberei számára fontos olvasmány, de az eredmények továbbgondolásával hozzájárulhat a kutatási tényeken alapuló oktatásfejlesztéshez, a felsőoktatási intézmények lemorzsolódás elleni feladatvállalásainak megvalósításához is. Felsőoktatási döntéshozók, intézményvezetők, oktatásszervezők, oktatók és hallgatók egyaránt haszonnal forgathatják.

HIVATKOZOTT IRODALOM

ACZÉL PETRA [et.al.] (2020): *Rendszerszintű fejlesztések és hozzáférés bővítését szolgáló ágazati programok a felsőoktatásban: A felsőoktatási kompetenciamérés tervezett rendszerének, működésének leírása.* Budapest: Oktatási Hivatal

BOCSI VERONIKA (2015): *A felsőoktatás értékmenteszei.* Budapest: Új Mandátum Könyvkiadó

BOCSI VERONIKA & PUSZTAI GABRIELLA & FÉNYES HAJNALKA (2020). Első generációs hallgatók a campuson – különös tekintettel az eredményesség kérdéskörére. *Szociológiai Szemle* 30: 4. 26-44.

CASANOVA, J. R. & CERVERO, A. & NÚÑEZ, J. C. & ALMEIDA, L. S. & BERNARDO, A. (2018). Factors that determine the persistence and dropout of university students. *Psicothema*, Vol. 30 No. 4. 408–414

CEGLÉDI TÍMEA (2018): *Ugródeszkán. Reziliencia és társadalmi egyenlőtlenségek a felsőoktatásban.* Debrecen, CHERD-Hungary.

DEMCSÁKNÉ ÓDOR ZSUZSANNA & HUSZÁRIK Péter (2020): *Lemorzsolódási vizsgálatok a felsőoktatásban. Összefoglaló tanulmány.* Budapest: Oktatási Hivatal

DINYÁNÉ SZABÓ MARIANN – PUSZTAI GABRIELLA & SZEMERSZKI MARIANNA (2019). Lemorzsolódási kockázat az orvostanhallgatók körében. *Orvosi Hetilap*, 160(21). 829–834.

- HÁMORI ÁDÁM (2020). Az informatika képzési terület hallgatóinak szociális jellemzői. *Felsőoktatási Elemzési Jelentések*, 4(1), 12–24.
- HRUBOS ILDIKÓ (2021): *A bolognai tornyok üzenete: tanulmányok az európai felsőoktatási reformról és a nemzetközi trendekről*. Budapest: Gondolat Kiadó
- GÁBOR KÁLMÁN (2013): *Válogatott ifjúságszociológiai tanulmányok*. Szeged: Belvedere
- JANCSÁK CSABA (2011): Az európai hallgatói szervezetek Bologna-kritikája. *Hungarian Educational Research Journal* 1:2. 38–50.
- JANCSÁK CSABA (2013): *Ifjúsági korosztályok korszakváltásban*. Budapest: Új Mandátum
- MOLNÁR GYÖNGYVÉR & CSAPÓ BENŐ (2019): *A felsőoktatási tanulmányi alkalmasság értékelésére kidolgozott rendszer a Szegedi Tudományegyetemen: elméleti keretek és mérési eredmények*. *EDUCATIO*, 28 (4). pp. 705-717. ISSN 1216-3384
- OECD (2019): *Education at a Glance 2019*. DOI: <https://doi.org/10.1787/f8d7880d-en>
- PUSZTAI GABRIELLA & SZIGETI FRUZZSINA (szerk.) (2018): *Lemorzsolódás és perzisztencia a felsőoktatásban*. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó.
- PUSZTAI GABRIELLA & SZIGETI FRUZZSINA (szerk.) (2021). *Előrehaladás és lemorzsolódási kockázat a felsőoktatásban*. Debrecen, Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központ (CHERD).
- PUSZTAI GABRIELLA & BOCSI VIKTÓRIA & CEGLÉDI TÍMEA (szerk.) (2016). *A felsőoktatás (hozzáadott) értéke: Közelítések az intézményi hozzájárulás empirikus megragadásához*. Budapest–Nagyvárad, Partium Press–Új Mandátum Könyvkiadó.
- WOLTER, S. C. & DIEM, A & MESSER, D. (2014). Drop-outs from Swiss Universities: an empirical analysis of data on all students between 1975 and 2008. *European Journal of Education*, Vol. 49. No. 4. 471–483.